

af vort gamle skriftsprog (noget, hvortil et svensk sidestykke vilde være ganske utænkeligt) — ligger i fortsættelse af Hannibal Sehesteds og Jens Juels.

C. O. Bøggild-Andersen.

Troels G. Jørgensen: Andreas Frederik Krieger. Juristen — Politiker — Borgeren. (Arne Frost-Hansens Forlag, København 1956). 291 s.

»Man kan være fuldkommen sikker paa, at lader man haant om den rette virkelige ægte Formsans, kommer man ind paa et kaotisk Virvar eller ind paa Jaskeriets Enemærker«. Saaledes talte A. F. Krieger 1862 i monarkiets rigsraad. Der er øjeblikke, hvor denne udtalelse rinder en i hu, naar man læser den skildring af Kriegers liv og virke, som den højtbedagede fhv. højesteretspræsident har givet. Dispositionen har sine mangler; der er flere end een forsyndelse mod god dansk syntax; der er større eller mindre positive fejl; der er steder, hvor den kritiske læser har svært ved at følge forf.s argumentation. Til tider har den historiske granskning ikke været indtrængende nok.

En del af svaghederne skyldes vistnok, at den som jurist saa lærde og skolede forf. ikke i helt samme grad er skolet som historiker. Og det synes, som om de mange domme og domspræmisses, juridiske betænkninger og afhandlinger, han gennem et langt og arbejdsfyldt liv har affattet, har virket indtørrrende paa hans talent som historieskriver. At det her ikke mangler paa oprindelige anlæg, hvori det er fristende at se en arv fra faderen, der skrev dansk prosa saa lifligt som kun ganske enkelte andre, viser slet ikke faa steder i bogen. Nævnes kan som eksempler den i sin reserverede nænsomhed saa fine redegørelse for forholdet mellem Krieger og fru Heiberg og de skønne ord om Marmorkirken: »Da Byggeperioden var ovre, kuplede den guldstribede Kobberhjelms sig over den vældige Rundkirke med sin Lanterne foroven, der synede langt ud over Landet som over Sundet. Der laa et Bygningsværk til aandeligt Brug af den Slags, at en Befolknings Sind kan drage Næring deraf ved Beskuelsen, et Mindesmærke, kan man sige, ogsaa for den nationalliberale Periode i Danmarks Historie« (s. 235).

A. D. Jørgensen har nikket anerkendende fra sin himmel, da hans søn skrev dette.

Trods saadanne lysglimt bliver bogen dog næppe folkelæsning. Men for den, der — uanset manglerne, som i denne summariske anmeldelse ikke skal opregnes pedantisk i række og geled — ikke kan undgaa at fængsles dybt, træder det tydeligt frem, at det har været en hjertesag for forf. at skrive den, og at den hviler paa mange aars syslen med og tænkning over emnet. En forstudie kom allerede for over 30 aar siden i den fortjenstfulde »A. F. Krieger, som Jurist« (1923), som forf. nu har kunnet supplere bl. a. ved fremdragelse af Kriegers omfattende guldmedaljeafhandling om retslig prøvelse af øvrighedsbestemmelser. Og en kendsgerning er det, at forf. netop som jurist har haft betingelser for at forstaa afgørende sider af Kriegers aand og personlighed, som fattes de fleste historikere. Bedst i biografien er da ogsaa gennemgaaende de afsnit, der behandler Krieger som juridisk forfatter og som lovgiver eller virksom forberedende og udformende deltager i lovarbejder, fra juni-grundloven og fremover. Her er mange træfsikre bemærkninger og korrektiver til tidligere fremstillinger.

Forf. vil ud fra Kriegers personlige, sociale og historiske forudsætninger samle hans »Egenart som Politiker« i ordene »konstitutionel Politiker« (s. 94). Men det var Krieger jo ikke ene om at være. Mere centralt rammende er: »den

veltrænede Jurist, der særlig havde lagt sig efter den offentlige Ret« og: »han var Lovgiver paa samme Maade som Ørsted havde været det« (sst.). Faa eller ingen i vor historie har, uden netop Ørsted, haft hans format som »politique-jurisconsulte« — for at formulere à la Taine. Han var dette i langt dybere forstand end liberale partifæller som P. G. Bang, Lehmann, Hall, Casse og Klein. Og overgik J. Nellesmann, Goos og Matzen ham som retsvidenskabelige forfattere, naaede ingen af dem hans maal som statsmand.

I de store nationalliberales pantheon har biograffluerne flokket sig paa Monrad. Forklaringen er vel især hans personligheds problematik, foreningen af højtspændt, ofte hensynsløs og ansvarsløs ærgerrighed og søgen efter sjælefred i »bønnens verden«. I statsmandsevne var han ubetinget Krieger underlegen. Han var det ogsaa i sindets renhed og uselvskhed.

Hvad der frem for alt betager den skønsomme læser af Troels G. Jørgensens bog, er det faste greb om Kriegers personlighed, ikke blot i dens juridiske aspekt, men ogsaa i andre. Svagest er maaske behandlingen af Kriegers forhold til historien og skønlitteraturen, hvor »Dagbøgerne« yder saa rig vejledning (meget mere end de to smaa brændte bind med spredte optegnelser om nordisk historie i 18. aarh., hvis tilintetgørelse forf. beklager). Til baade historiens og den store digtnings og kunstens verden var Kriegers forhold intimere end vanligt hos jurister og politikere. Se blot dette dagbogssted: (^{18/10} 1873, søndag) »Jeg har igaar Eftermiddag og idag levet i Ibsens »Keiser og Galilæer«. Hvor er ikke I., 4. og 5. gennemført! Anden Afdeling synes mig svagere«. (Sml. ^{26/10} s. a. drøftelsen med Martensen af samme digterværk).

Det er almindeligt at skildre Krieger, det rankeste og lødigste mandfolk i den nationalliberale hovedfalanx, som for lidt af en handlingens mand, for ofte ubeslutsom. Man er for tilbøjelig til i denne forbindelse at glemme, hvor uhyre meget han har udrettet som lovgiver, parlamentariker og igangsætter paa vigtige felter, ikke mindst det nordiske samarbejdes. Sandheden er jo nok den, at just hans retslige og historiske perspektiver, der var saa meget videre end de andres, kunde fremkalde vanskelige overvejelser og undertiden tvivl og vaklen i hans sind. Bl. a. derfor blev han ikke, skønt han som parlamentarisk taler hører til vort folks største (forf. snerter i denne forbindelse nogle letbenede udtalelser af prof. Sven Clausen med velfortjent ironi), ikke en politisk »fører« paa samme maade, som intellektuelt ringere udrustede mænd som Hall og siden Estrup, Berg og J. C. Christensen. Med N. Neergaard har han flere træk fælles, skønt Neergaard som historiker ikke evnede at yde ham retfærdighed.

Hvor meget i Kriegers egenart skyldes medfødte anlæg, hvor meget hans særlige opvæxt- og livskaar? Spørgsmaalet er svært at klare. Forf. yder gode bidrag til dets løsning, men i noget for spredt, for lidt psykografisk-samlende form. Anm. er ikke enig, naar forf. synes at fraskrive mangelen af en fader i barndomshjemmet betydning (s. 25). Det begrænsede uden tvivl dette højtbegavede og vitale skud af en gammel søofficersfamilie i hans udfoldelse, at han var eneste dreng og mand i en husstand, bestaaende af en moder, en ældre søster og et par tanter. De beundrede deres ug-dreng, men de kunde ogsaa irritere ham (se brevet fra 1847 til vennen G. Brock, s. 10). De har sikkert bidraget til at forme hans høje etos, men ogsaa skabt skæbnesvangre bindinger og hemninger hos ham. A. D. Jørgensen, der i øvrigt satte ham saa højt, taler om »den store begrænsning i Kriegers evner og synskreds, hans overtro paa intelligensens magt, hans mangel paa sans for de mere umiddelbare livsformer og personlighedens mangel på ofte halvt skjulte rødder«. Sønnen underkaster

disse ord en fortolkende kritik, som i meget synes berettiget (s. 222 ff.). Til slut søger han at hugge knuden over paa denne maade: »Den Begrænsning »i hans synskreds« var der, at han var Pebersvend«. Han var imidlertid dette ikke af natur, men af pligtfølelse og bundethed overfor moderen og søsteren, som først døde, da han var i 45-aarsalderen (1863 og 1862). Kendt er fru Heibergs svar til Bjørnson paa hans spørgsmaal om, hvorfor hun ingen børn havde: »De kan da begribe, at det ikke er min Skyld«. Kriegers tragedie var af beslægtet natur. Fru Meldahl og hendes datter forstod den, fru Andræ (hvis ord til sønnerne om Krieger man savner i bogen) vistnok ogsaa. Og fru Heiberg naturligvis.

Populær blev den tanketyngede og sjæleligt ensomme juriststatsmand aldrig. Men om ingen andre af de berømte nationalliberale er der overleveret saa højt vurderende udtalelser af kvinder og mænd (Frederik Læssøe, C. G. Andræ, B. Dunker, A. D. Jørgensen, N. K. Lassen o. a.), hvis ord har særlig vægt. Hvor fin Krieger selv kunde være som menneskekender — selv om han af og til ramte galt — viser baade »Dagbøgerne« og breve. Hvor frapperende er t. ex. ikke karakteristiken af den unge Georg Brandes i brev til Dunker 1869 (cit. s. 183 f.).

At gennemgaa bogen om Krieger punkt for punkt er naturligvis her umuligt. Anm. nøjes da med at udtale, at han, trods anker her og der, i mange henseender kan slutte sig til forf. Dette gælder bl. a. den korte redegørelse for Kriegers virke paa Londonkonferencen 1864. Forf. har her fremdraget et tungtvejende engelsk vidnesbyrd (af den senere vicekonge i Indien Bulwer-Lytton) om den danske hovedforhandlers »great personal success« blandt engelske statsmænd. Det undrer ikke, thi den dansk-nørske Krieger var vel mere »britisk« i sin støbning end nogen anden af de offentlige personligheder i datidens Danmark. Det er dybt uretfærdigt, naar den nærmeste eftertid, fulgt af en række senere historikere har gjort Krieger til syndebuk for konferencens sammenbrud. Han stod over for en umulig situation, skabt af flere faktorer, bl. a. de to ulykker, at vort land fik Bismarck som hovedmodspiller og Monrad, som ikke havde nogen politik, og til hvem ingen i ind- eller udland havde tillid, som konseilspræsident. I det hele tilfredsstillende er ogsaa skildringen af Kriegers holdning under den ydrepolitiske krise i sommeren 1870, hvor dog Aage Friis' seneste fremstilling i »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark« III (1948) burde være anført.

Af de foreliggende biografier eller bidrag til saadanne af den danske nationalliberalismes førende personer er de fleste skrevet mere letflydende end denne. Nogle overgaaer den ogsaa i metodisk forskning. Men ingen naar den i indlevelsens intensitet og i kongenialitet mellem forfatter og emne. Og ingen bringer saa overbevisende argumenter for en gennemgribende omvurdering. Derfor er ingen saa fængslende.

S. 65 skriver forf. om Krieger: »De Egenskaber, han fremhævede hos Engländerne i deres offentlige og private Liv: Arbejdsenergien og Selvstændigheden, der ikke spørger om Mishag eller Bifald, genfandtes hos ham selv«. Det er sandt. Bogens sidste ord lyder: »Den nationalliberale Kulturstrømning med dens Stræben efter Borgerfrihed og med dens slesvigske og skandinaviske Vidsyn har ikke haft nogen bedre Repræsentant end Andreas Frederik Krieger«. Anm. finder denne dom vel underbygget ved de fremdragne præmisser og kan uden forbehold tilslutte sig den.

C. O. Bøggild-Andersen.